

Interjú Menesi Attilával és Orbán Györggyel (f***k)

„Fontos, hogy kialakítsunk olyan kommunikációs csatornákat a kiválasztott témák mentén, amelyeken keresztül közelebb lehet vinni a kortárs képzőművészetet a nem ezzel foglalkozó egyetemi hallgatókhoz.”

*A független képzőművészeti tanszék / f***k az ország számos egyetemén és fiskoláján van jelen különböző képzési területeken ingyenes kortárs művészeti kurzusokkal. A kurzus idejére a tanszék beköltözik az adott intézmény falai közé, az eladásokon és workshopokon ad alkalmat képzőművészekkel és szakemberekkel beszélgetésekre, interaktivitásra és együttműködésre. A 2013–14 tanév óta 31 különböző tanszéken valósult meg a projekt, mintegy 1000 diák, több mint 80 művész és művészeti szakember részvételével. Az egyhetes nyári workshopok az intenzív együttműködés és network lehetőségeit teremtették meg, három témában, a hallgatók és a helyi közösség együttműködésével. Menesi Attila képzőművésszel – aki a projekt ötletgazdája és szervezje –, valamint Orbán György képzőművésszel – aki a kezdetek óta részt vesz a f***k eseményeinek koordinálásában – 2017 áprilisában készült az interjú. A beszélgetés során a „repül egyetem” felépítéséről, az együttműködés lehetőségeiről, a résztvevők közti dinamikáról, valamint a nyári workshopokon megvalósított közös munkáról beszélgettünk.*

Mikor és hogyan indult a független képzőművészeti tanszék?

Menesi Attila: Az ötlet már korábban megfogalmazódott bennem, amikor barátokkal, kollégákkal arról beszélgettem, hogy a képzőművészetben miképpen lehetne új nyilvánosságot teremteni. Továbbra is nagyon zártnak gondolom a szakmát, és foglalkoztat, hogyan lehet ezt feltörni, és önreflexíven viszonyulni hozzá. Volt már oktatási tapasztalatom: tartottam kurzusokat Pécsen a Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszéken és a Művészeti Karon, illetve intézményen kívül is kísérleteztem demokratikus oktatási modellekkel. 2013-ban kerestem meg az ötlettel az ERSTE Stiftungot, amely pozitívan állt a projekthez, és támogatást adott az első év megvalósítására. Kísérleti üzemmódban, de így indult el a független képzőművészeti tanszék.

Az elmúlt években azt tapasztaltuk, hogy valóban be tudunk tölteni a kezdeményezéssel egyfajta hiányt: olyan oktatási modellt képviselünk ugyanis, amely szembemegy a hierarchikus berendezkedéssel. Ezt a rendszert hekkeli a tanszékünk, ami új szituációt teremt. Kis lépésekben haladunk, de működőképes a dolog.

Hogyan áll össze a kurzusokra az aktuális csapat, és milyen módon kapcsolódtok az adott egyetemhez? Hogy néz ki a kétnapos kurzus?

M. A.: A kapcsolatokat folyamatosan építjük. Amikor megkeressük a tanszékeket, mindig

próbálunk valamilyen módon rákapcsolódni az adott tanulmányi területre vagy lokációra, de behozunk aktuális művészeti problémát is. A résztvevők az első napon három előadást hallgathatnak meg, a második napon pedig a workshop következik. A koncepció része, hogy az alkalmi tanszéki csapatok mind generációban, mind művészeti aktivitásban különbözők legyenek. A mai művészeti színtéren releváns előadókat és workshop-vezetőket hívunk a projektbe, és szándékosan vonunk be olyan szereplőket is, akik nincsenek feltétlenül reflektorfényben, vagy nem kerültek be az aktuális kánonba. A projekt fontos dimenziója a vidék–főváros viszonylat: a vidéki hallgatóknak még mindig erőteljes frusztrációjuk van azzal kapcsolatban, hogy miként tudnak a budapesti közegben érvényesülni.

Orbán György: Nagy a felelősségünk is, mivel az alapfelállítás szerint odamegy két napra néhány ember, csinál valamit, majd távozik. Érthető, ha az elején van egyfajta bizalmatlanság. Mivel elég zárt a felsőoktatási rendszer Magyarországon, nehezen érthető, hogy mi nem megmondjuk a tutit, hanem tényleg a hallgatók véleményére vagyunk kíváncsiak, és egy közös gondolkodási folyamatot szeretnénk elindítani. Az is cél, hogy elsősorban ne a képzőművészeti egyetemi, főiskolai tanszékeket, szakokat célozzuk meg, hanem minél szélesebb tudományterületet lefedve találkozassunk diákokkal, akikkel közösen gondolkodhatunk a kortárs képzőművészet közvetítette kérdéseken. Fontos, hogy a kiválasztott témák által olyan kommunikációs csatornákat alakítsunk ki, amelyek segítségével a kortárs képzőművészetet közelebb lehet vinni a nem ezzel foglalkozó egyetemi hallgatókhoz. Például amikor a Kertészeti Egyetemen a tájépítészeknek politikus land art művészetről szerveztünk előadásokat, és az akkor látható Alan Sonfist-kiállítás került a fókuszba. Nem ismerték a kontextust, de nagyon jól tudtak kapcsolódni a témához, és komoly viták alakultak ki. Tanulságos látni, hogy milyen az a helyzet, amikor nem kinyilatkoztatni szeretnénk egy témáról, hanem valódi párbeszédet elindítani.

Sokszor előfordul, hogy az adott művész vagy művészcsoport tevékenységébe beépül az, amit csinálunk vagy fordítva. Például Keserue Zsolt a szombathelyi workshop eredményeit integrálta Nemzeti Tankönyv-projektjébe. Borsos Lőrincék workshopján a győri Építészeti Karon az Országházat kellett újratervezniük a hallgatóknak, ami a művészpáros egy korábbi munkájára is utalt.

Hogyan zajlanak az elkészületek?

M. A.: Néhány hét alatt készítünk elő egy-egy kurzust, a résztvevők előre egyeztetnek egymással. Még nem voltunk kétszer ugyanott: az eddigi tapasztalatok alapján ez a két nap mindkét félnek nagyon inspiráló, ezért egyelőre inkább az egyetemi tanszékek listáját szeretnénk bővíteni, újabb helyszínekre, újabb tudományterületekre is elvinni a projektet. Előfordult, hogy a hallgatók eljöttek egy másik kurzusunkra is, amit nem a saját tanszékükön tartottunk. Emellett próbálunk más irányokba is nyitni: ahol nem feltétlenül művészeti kurzust tartunk, hanem folytatjuk az interdiszciplináris megközelítést. A nyári workshopokon visszajáró résztvevőink vannak: egy 30–50 fős network, akik aktív követői, résztvevői, formálói a projektnek.

Elfordult, hogy úgy éreztétek, nem alakult ki párbeszéd?

M. A.: Egy ilyen volt, a második meghirdetett kurzusunk, a BME egyik szakkollégiumában, 2013 decemberében, amire nem jött el senki. Ez azért volt meglepő, mert az első, szegedi kurzuson nagyon sokan voltak, ehhez képest nagy kontraszt volt a BME. Végül páran beestek, mégsem tartottuk meg a kurzust. Megvitattuk a lehetséges okokat, és végül épp ez adott egy lökést: hogy azért kell csinálnunk, mert nincs feltétlenül érdeklődés mindenhol. A befogadó tanszéknek mindig nagyon fontos a szerepe: hogy ők mennyire gondolják ezt komolyan, mennyire készítik fel a hallgatókat.

Idáig két nyári workshopot szerveztetek – 2015-ben Ádándon, 2016-ban pedig Hegyeshalmon. Miben hoztak változást ezek a táborok? Az volt a törekvés, hogy a kétnapos workshopokat kibívtétek?

M. A.: A nyári workshop a repülő egyetemi projekt fejlődésének a része. Az érdekelt, hogyan lehet a már meglévő kapcsolathálót megmozgatni, intenzívebbé tenni. A résztvevők különböző tanulmányi területekről érkeztek: pedagógia, filozófia, kommunikáció szakos és persze művészeti hallgatók, vidékről és Budapestről egyaránt. Minket is meglepett az az erőteljes együttműködés és közös gondolkodás, amit a nyári workshopokon tapasztaltunk. Nagyon inspiratív volt.

O. Gy.: Az is érdekelt minket, hogyan lehet megfordítani a kurzusok alapfelállítását. Mi történik akkor, ha a munka nem egyetemi környezetben zajlik, ez mennyire oldja fel a gátlásokat. Másrészt mindkét nyári tábornak célja volt, hogy a csapat és a helyszín interakcióba kerüljön. Az utánkövetés is fontos szempont lett: ne csak az legyen, hogy az ország különböző pontjairól odasereglett 20 ember, akik eltöltöttek ott egy hetet, hanem legyen róla valamilyen tudásunk, hogy milyen nyom marad utánunk: a helyszínen és azokban a hallgatókban is, akik részt vettek.

Beszéljtek egy kicsit a helyszíni kutatásokról és alkotásról! Melyek voltak például a f témák Ádándon?

O. Gy.: Volt egy szubjektív turisztikai térképekkel foglalkozó csapat, én voltam a témavezetője. Ennek során készült például egy térkép a település nem turisztikai, hanem szubjektív látóvilágáról. Monhor Viktória témavezetésével megvalósult egy kapcsolatháló-kutatás, (majdnem) szociológiai felmérés interjúzással, ami aztán képregényes formát öltött, és közös meggybefőzéssel zárult. Attila pedig egy *in situ. krossz-diszciplináris terepmunka szülházszal* című témát, egy közösségi festészeti projektet vitt, amelynek eredménye egy festmény lett, és a helyi könyvtárban leltárba került, kölcsönözhető festményként.

Hegyeshalmon megjelent a migráció és a menekültkérdés mint téma. Miért döntöttetek egy határozottabb keret mellett?

M. A.: Ez folyamatosan alakult, sokat beszélgettünk róla. Fontos szempont egyfelől, hogy nem megyünk ugyanarra a helyre, másfelől nem bevezetett helyszínekre megyünk, mint amilyenek a klasszikus nyári művésztelepek. Fontos, hogy mindenki számára egyaránt „ismeretlen” legyen az adott település. Másrészt azt is éreztük, amikor Hegyeshalom mellett döntöttünk, hogy van már a projektben olyan erő és lehetőség, hogy erősebb témákkal is foglalkozzunk.

O. Gy.: Tavaly a migráció és a menekültkérdés megkerülhetetlen téma volt. Bár volt bennünk egy kis félsz, hogy mennyire rezonálnak a témára a hallgatók. De meglepően jól ment, és nagyon kreatívan viszonyultak hozzá. Végül szépen, lassan egymásba csúsztak a különböző felvetések, és komoly közös munka, együttműködés jött létre, ami egy izgalmas kiállításban és programban jelent meg. Eredetileg három témavezető volt, akikhez csatlakozni lehetett, de egy ponton elengedtük, hogy mindenki egy csapat tagja legyen. Hatottak egymásra a különböző felvetések, és jó volt látni, amikor a csapatok elkezdtek beszélgetni, hozzátenni egymás munkájához. Az utolsó nap már nem is voltak külön csapatok, hanem a húsz résztvevő abszolút együtt mozgott.

Mivel próbáltátok segíteni, hogy a nyári workshop résztvevői megnyíljanak egymás eltt, és ilyen rövid id alatt is izgalmas együttműködés alakuljon ki?

M. A.: A résztvevők többsége a helyszínen találkozik először egymással. A párbeszéd kialakulását például az esti portfóliózás segíti: ezen folyamatosan bemutatkoznak egymásnak a résztvevők. Az, akinek nincs ilyen, mert például elméleti hallgató, más módokon mutatkozik be. Ezzel kapcsolatban nagyon pozitív tapasztalataink vannak.

O. Gy.: Bár már a kétnapos workshopokon sem presszionáltunk senkit, hogy adjon elő, mutakozzon be. Itt is igyekeztünk figyelni erre, és nem azt közvetítettük: hogyha „nem vagy aktív, akkor gáz vagy”. A nyári prezentációkon is előfordult, hogy van, aki ekkor beszélt először mások előtt: míg első alkalommal bizonytalan volt, nem mutatott semmit, a harmadikon már tudott beszélni saját műveiről. Ez segít abban, hogy kialakuljon egyfajta rutin, hogy megtanuljanak összerakni egy portfóliót, beszélni a munkáikról. Ezek fontos tudások és tapasztalatok.

És hogy alakult ki kapcsolat a helyi lakosokkal?

M. A.: Ádándon felkeltette a helyiek érdeklődését, amikor a faluban megjelent 30-35 ember. Tulajdonképpen ez a jelenlét már kapcsolatot teremtett a lakosokkal, még ha nem a projekt részeként is. Monhor Viki, aki a már említett kapcsolatiháló-kutatást vezette, például a falun belüli viszonyokat különböző módokon vizsgálta: az iskolabezárás kapcsán a falubeliek különféle információit gyűjtötték össze. A bezárás egy másik érdekességére, az épület előtti üres zászlórúdra Kovács Gyula és Szapu Dániel figyelt fel. Erre válaszul a munkájuk csak a helyi lakosok együttműködésével tudott létrejönni: együtt készítettek zászlót. Volt, akitől alapanyagot

kaptak, volt, aki megvarrta, és még a zászlóavatására is kiszemeltek valakit. Látható, hogy Hegyeshalmon a helyi lakosokkal a kapcsolatépítés már a koncepció része volt.

O. Gy.: Hegyeshalmon sokat beszélgettünk a helyiekkel. Az ott előadott részvételi színház forgatókönyve is ezekből alakult ki. Az egyik kezdő lépés az volt, hogy Monory Ráhel csinált egy másfél órás interjút a polgármesterrel, aki a menekültkérdéssel és a határviszonyokkal kapcsolatban a hivatalos verziót mesélte el, amelynek nem mindig volt köze az igazsághoz. Ráhel tovább folytatta az interjúzást a kocsmákban, és sok embert megszólaltatott. Ez az interjúfolyamat – valamint a hírek és egy fiktív történeteszál – épült be a tábor végén előadott darabba.

Milyen reakció követte az eladást?

O. Gy.: A közönség a helyiekből állt, a színházi előadás után pedig parázs vita alakult ki. Nem tudom, mennyire érezték magukénak, amit hallottak, mivel ők ezt a „problémát” próbálják távolítani maguktól. Azért is alakulhatott ki élénk vita, mert olyan, mintha a Hegyeshalmon élő emberek egy párhuzamos valóságban élnének. Amikor véget ért az előadás, többen elővették a mobiltelefonjukat, és videókat mutogattak arról, hogy milyen „hordák” vonultak el az ablakaik alatt, és hogy „ne mondja senki, hogy itt menekültekről van szó, hiszen Adidas cipőben és Nike melegítőben vannak, és nagy mennyiségű ételt, tárgyat szemetelnek, dobálnak szét”. Úgy éreztük, hogy megpróbálnak nem látni a helyzet mögé, a polgármester pedig végig azt kommunikálta, hogy nagyon flottul ment minden, a Vöröskeresztnek és a máltaiaknak köszönhetően – amit Erdődi Kati témavezető maga cáfolni tudott, hiszen ott volt a tranzitónában. Nagyon érdekes volt, hogy intenzív és azonnali reakciókat váltott ki az előadás – ez kifejezetten cél is volt.

Az ilyen kutatási helyzetekben gyakran van egy kontaktember, aki segít a helyiekkel kiépíteni a kapcsolatot. Nálatok volt ilyen?

O. Gy.:Igen, Ádándon a polgármester volt ilyen kiindulópont, Hegyeshalmon a testületből volt meg az első láncszem. Ezek az indító kapcsolatok kellettek, de inkább csak azért, hogy rajtuk keresztül újabb emberekkel ismerkedhessünk meg. A kontaktemberek nem kísérték minket az egy hét alatt, önállóan mozogtunk a helyi közegben.

És hogy történik az utánkövetés?

M. A.:Ez olyan kérdés, amivel a jövőben komolyabban is szeretnénk foglalkozni. Vissza kell menni a helyszínekre, megnézni, mi történt, mi lett a sorsa az alkotásoknak, a kiállításnak. Hegyeshalmon például az interjúzást is szeretnénk folytatni, gondozni a nyersanyagokat.

O. Gy.: Közvetlenül Hegyeshalom előtt például visszamentünk Ádándra, ahol az egy évvel ezelőtti

tábor volt. Nem interjúztunk, de beszélgettünk a lakókkal arról, hogy milyen nyomokat hagyott a tábor. A Szapu Daniék által készített zászló például eltűnt, de a helyiek nagyon ellentmondásosan emlékeztek a történetre és az okokra. Mégis alapvetően jó emlékek maradtak bennük az ott töltött egy hetünkről, legalábbis ezt mondták nekünk. Az utánkövetés iszonyatosan nehéz vállalkozás, és bár próbálunk energiát fordítani erre a kurzusokkal kapcsolatban is, még biztos, hogy fejleszhető. Hegyeshalomra is visszamentünk, újra felkerestünk embereket. Elmentünk a lezárt határátkelő épületéhez is, és dokumentáltuk, hogy majdnem egy év után mi maradt meg a záró kiállításból. Szinte minden.

Milyen egyéb nehézségek merültek fel még munka során?

M. A.: Amiben fejlődnünk kell, az a dokumentálás, de eddig a büdzsét nem erre fordítottuk. Forrás kellene egy komolyabb weboldalra is. A network fenntartásához fontos volna, hogy fejlesszük a blogot, és az is felmerült, hogy minden eseményt rögzíteni kellene. Mindenesetre már most sok dokumentációs anyagunk van, feldolgozásra várnak.

O. Gy.: Azért lenne jó egy nyitott felület/weboldal, mert akkor a hallgatók is direkt módon tudnának visszajelezni, például kommentelni. Összességében az a legnehezebb, hogy mindenkivel fenntartsuk a kommunikációt és a kapcsolatot.

Milyen terveitek vannak?

M. A.: Tapasztalatom szerint az egyetemek egyre zártabbá válnak, mégis szeretnénk a kurzusokat folytatni, a művészeti fókuszot társadalmi vonatkozásokkal kiegészíteni. Keressük a felsőoktatási intézményeken kívüli helyszíneket is. Van egy ötlet a volt keleti blokk országai felé terjesztésre, és egy budapesti tanszék létrehozására, ami irodaként és rezidencia-helyszínként is működhethetne.

A Stúdió Galériában megrendezett dokumentációs kiállítás miben lendítette a munkát? Vált-e az eddigi együttműködések szempontjából valamiféle integrációs ponttá? Fogalmaztok-e meg új irányt?

O. Gy.: A *f***kHegyeshalom_doc* című kiállítás egyfajta összegzése volt az eddigi munkának és az eredményeknek. Nem lezárás, inkább apropó arra, hogy át tudjuk gondolni a projekt háttérét. A repülő egyetem és a workshop mint modell működik, de a források kifutni látszanak. Új forrásokat kell találni, ez pedig a tartalmi kérdésekre is hatással lehet.

Az interjút készítette: Gadó Flóra

2013–2017 között a projektben részt vevő tanszékek

Rajz-művészettörténet Tanszék, Szegedi Tudományegyetem; KommON Kommunikációs Szakkollégium, Budapesti Műszaki Egyetem; Magyar Irodalomtudományi Intézet, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár; Művészeti Kar, Kaposvári Egyetem; Kulturális Tanulmányok Tanszék, Kodolányi János Főiskola, Budapest; Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Debreceni Egyetem; Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Pécsi Tudományegyetem; Szociológiai Intézet, Miskolci Egyetem; Művészeti Intézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely; Kereskedelem és Marketing Tanszék, Szolnoki Főiskola; Magyar Irodalom és Kultúratudományi Intézet, Pannon Egyetem, Veszprém; Vizuális Kultúra és Irodalomelmélet Tanszék, Szegedi Tudományegyetem; Tájépítészeti Kar, Corvinus Egyetem, Budapest; Pedagógusképző Intézet, Eötvös József Főiskola, Baja; Pszichológia Intézet, Pécsi Tudományegyetem; Alternatív Közgazdasági Gimnázium, Budapest; Média és Kommunikáció Tanszék, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest; Vizuális Kultúra Intézet, Nyíregyházi Főiskola; Filozófia Tanszék, Szegedi Tudományegyetem; Open University, Szabadka; Pedagógusképző Intézet, Pécsi Tudományegyetem, Szekszárd; Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, Debreceni Egyetem; Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet, Miskolci Egyetem; Épülettervezési Tanszék, Széchenyi István Egyetem, Győr; Művészeti, Művészetpedagógiai és Művészetközvetítő Szakkollégium, Szegedi Tudományegyetem; µEGYETEM, MŰSZI, Budapest; Pedagógusképző Intézet, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem; f***k osztály, gyorskurzus, Stúdió Galéria, Budapest; ELTE ÁJK Bibó István Szakkollégium, Budapest; Újvidéki Egyetem BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék; b2 Transzdiszciplináris Szakkollégium, Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kar.

A projekt támogatója: ERSTE Stiftung, Open Society Foundations